

Wiesław Sieradzan

"Zakon Krzyżacki z Ziemi Świętej nad Bałtyk", Udo Arnold, Toruń 1996 :
[recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 243-244

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Hiszpania, Smoleńszczyzna, Brama Morawska) oraz jej pokrewnych, które powinno dać kolejną ceną wskazówkę do rozstrzygnięcia tego problemu.

Pracę W. Nowakowskiego należy ocenić wysoko. Przede wszystkim moje omówienie zostało ograniczone tylko do problemu Galindów, tymczasem zakres pracy jest znacznie szerszy obejmując i inne obszary pruskie. Przez długi czas będzie ona z pewnością podstawą wiedzy, a wręcz źródłem o rzymskim okresie dziejów Galindii. Wartość jej podnoszą: zebrana bibliografia, wykaz stanowisk zachodniobałtyjskich oraz szczególnie cenne dla archeologów tablice. Historykowi wypada tylko z utęsknieniem oczekiwać podobnego opracowania dla czasów średniowiecza.

Grzegorz Białuński

Udo Arnold, *Zakon krzyżacki z Ziemi Świętej nad Bałtyk*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1996, ss. 320.

Niezbyt często na bogatym rynku wydawniczym książek naukowych z zakresu humanistyki pojawiają się monografie będące pod wieloma względami pozycjami wyjątkowymi. Niewątpliwie z takim przypadkiem mamy do czynienia, biorąc do ręki książkę, która ukazała się ostatnio nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Jej autorem jest niemiecki historyk Udo Arnold — jeden z najlepszych znawców problematyki Zakonu Krzyżackiego. Postać prof. Udo Arnolda jest bardzo dobrze znana w środowisku historyków toruńskich, zarówno tych, którzy są związani z Instytutem Historii i Archiwistyki UMK, jak również z Zakładem Historii Pomorza PAN. Z racji zainteresowań badawczych autora książki jest on również dobrze znany w środowiskach historycznych szeroko rozumianej Polski północnej. Udo Arnold (ur. w 1940 r.) studiował na Uniwersytecie w Bonn pod kierunkiem prof. Walthera Hubatscha. Habilitował się w 1975 r. Pracował naukowo na uniwersytetach w Bonn i Hannoverze. W semestrze letnim roku akademickiego 1991/1992 wykładał jako profesor-gość w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu. Od początku swojej pracy naukowej poświęcił się przede wszystkim problematyce dziejów Zakonu Krzyżackiego, instytucji powstałej pierwotnie jako szpital, później jako zakon rycerski w roku 1189 podczas oblężenia Akkonu w Ziemi Świętej i istniejącej (w zmienionej postaci i funkcji) aż do chwili obecnej. W latach 1974—1995 profesor był przewodniczącym Komisji Historycznej dla Dziejów Regionalnych Prus Wschodnich i Zachodnich. Na tym forum dał się poznać jako zwolennik organizowania spotkań historyków polskich i niemieckich, które służyły nie tylko intensyfikacji obiektywnych badań naukowych, ale również przełamywaniu wzajemnych uprzedzeń. Podobną rolę miało uczestnictwo Udo Arnolda w organizowanych przez UNESCO od 1974 r. konferencjach historyków obu krajów, podczas których dyskutowano nad kierunkami i rekonstrukcją treści podręczników szkolnych. Udo Arnold od dawna czynnie uczestniczy w konferencjach naukowych z cyklu *Ordines Militares-Colloquia Torunensia Historica*, które odbywają się co dwa lata od 1981 r. w Toruniu. Za szczególnie jego wkład w rozwój współpracy naukowej polsko-niemieckiej władze uczelni toruńskiej uhonorowały go medalem „Za zasługi dla UMK”.

Opublikowana właśnie monografia pióra Udo Arnolda jest pozycją pod wieloma względami szczególną. Po pierwsze, jest to pierwszy przypadek wydania w języku polskim pracy historyka niemieckiego, która byłaby w całości poświęcona dziejom Zakonu Krzyżackiego. Studiujący problematykę Zakonu nie muszą już wytrwale poszukiwać szeregu interesujących studiów wydanych w różnych miejscach i czasie. Jest to ponadto wspaniała pomoc dla studentów, nie znających w wystarczającym stopniu języka niemieckiego, a zmuszonych do korzystania z obcej literatury historycznej. Po drugie, prezentowana monografia zawiera dziesięć najbardziej znaczących studiów Udo Arnolda, opublikowanych w latach 1968—1993 w różnych pracach zbiorowych i czasopismach naukowych niemieckich i czeskich. Autor przedstawia więc tu swoje szczegółowe studia dotyczące powstania Zakonu, jego formy pierwotnej i dalszej ewolucji w zakon rycerski, następnie omawia wybrane zagadnienia krzyżackiego handlu i gospodarki. Są też gruntowne opracowania poświęcone problematyce życia religijnego i stosunków politycznych Zakonu z cesarstwem oraz działalności wybitnych osobowości Zakonu — Konrada von Feuchtwangen oraz Waltera von Plettenberga. Po trzecie, autorami tłumaczeń wspomnianych studiów są wybitni historycy polscy (z Torunia, Poznania i Warszawy), którzy w swoich badaniach również koncentrują się na problematyce dziejów Zakonu lub są przyjaciółmi Profesora.

W ramach krótkiego przedstawienia wspomnianej pozycji — książka ta bowiem, z racji swej specyfiki nie może być przedmiotem typowej recenzji — nie ma miejsca na analizę poszczególnych studiów Udo Arnolda. Wystarczy wspomnieć, że obejmują one, zgodnie z tytułem książki, historię Zakonu od chwili powstania aż do zbudowania przezeń władztwa terytorialnego w Prusach i Inflantach oraz to, że opublikowane osobno już wiele lat temu zostały bardzo dobrze przyjęte przez środowisko historyków w RFN i Polsce. Autor zamieścił ponadto przy niektórych artykułach niezbędne uzupełnienia, ilustrujące stan badań. Pozwala to w pełni uznać przedstawione studia jako kompetentny i aktualny wyraz stanu i tendencji w badaniach nad dziejami Zakonu. Książka zawiera ponadto szczegółowy aparat — przypisy oraz tak potrzebny indeks osób i nazw geograficznych. Zwraca ponadto uwagę niezwykle staranna szata edytorska, w tym również piękna okładka, na której przedstawiono postać rycerza-brata Krzyżaka w białym płaszczu z krzyżem na piersi, który w rękę trzyma sznur Paternoster. Jest to fragment XIV-wiecznego witraża z Leechkirchen w Grazu.

Na koniec warto nadmienić, iż omawiany zbiór studiów — który z pewnością znajdzie wielu czytelników wśród specjalistów, studentów i osób zainteresowanych dziejami Zakonu tak bardzo związanego m.in. z przeszłością Prus — dofinansowano ze środków Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Całość nie ukazałaby się drukiem bez osobistego i szczególnie istotnego wkładu prof. dr. hab. Zenona Huberta Nowaka (UMK), wybitnego znawcy dziejów Zakonu i organizatora wspomnianych konferencji z cyklu *Ordines Militares*.

Wiesław Sieradzan